

**O`ZBEKISTON RESPUBLIKASI OLIY TA`LIM, FAN VA
INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI
CHIRCHIQ DAVLAT PEDAGOGIKA UNIVERSITETI**

**GULCHEHRA G`AFFAROVA
ILYOS SIDDIQOV**

**IJTIMOIIY-SIYOSIIY JARAYONLARNI
PROGNOZLASH VA MODELLASHTIRISH**

Darslik

CHIRCHIQ - 2024

G.G'. G'affarova, I.B. Siddiqov. Ijtimoiy-siyosiy jarayonlarni prognozlar va modellashtirish / darslik. – Toshkent: “ISHONCHLI HAMKOR”, 2024. – 325 b.

Mazkur darslik “Ijtimoiy-siyosiy jarayonlarni prognozlar va modellashtirish” fani predmetini o‘rganishga bag‘ishlangan bo‘lib, unda ijtimoiy-siyosiy jarayonlarni modellashtirishning nazariy asoslari bilan birga ijtimoiy-siyosiy jarayonlarni prognozini ishlab chiqish yo‘llari, prognozlashning metodologik asoslari, jamiyatning ijtimoiy-siyosiy rivojlanish yo‘llarini real baholash, bu rivojlanishning maqbul boshqaruv yechimlarini ilmiy asoslash uchun ustuvor variantlari, ijtimoiy rivojlanish yo‘nalishlarini miqdor va sifat jihatdan tahlili, siyosiy bashorat qilish, modellashtirishga nazariy va uslubiy yondashuvlar kabi masalalar qamrab olingan. Shuningdek, darslikda “Ijtimoiy-siyosiy jarayonlarni prognozlar va modellashtirish” fanidan mashg‘ulotlar mazmunini magistrarga tushunarli tarzda, oddiy uslubda yoritilgan.

Ushbu darslik ijtimoiy-siyosiy jarayonlarni prognozlari va modellashtirish masalalarini o‘rganuvchi talabalar, tadqiqotchilar va ijtimoiy-gumanitar soha masalalari bilan qiziqqan keng kitobxonlar ommasiga mo‘ljallangan.

Taqrizchilar:

FarDU professori, pedagogika fanlari doktori, O‘zbekistonda xizmat ko‘rsatgan madaniyat xodimi T.A. Egamberdiyeva

N.A. Nazarov CHDPU, “Milliy g‘oya, ma’naviyat asoslari va huquq ta’limi” kafedrasida professori, falsafa fanlari doktori (DSc)

ISBN 978-9910-780-17-2

© G'affarova G., Siddiqov I.B., 2024.
©“City of book”, 2024.

KIRISH

Jahonda bugungi kunda bir qator global muammolar – iqtisodiy inqirozlar, ekologik halokatlar, diniy fundamentalizm, ekstremizm, terrorizm, «ommaviy madaniyat»ning ta'sirida sodir bo'layotgan ma'naviy bo'hronlar insoniyat kelajagiga, xalqaro xavfsizlikka tahdid solmoqda. Shuningdek, hozirgi kunda fan-texnika yutuqlari, globallashtirish sharoitida ijtimoiy-siyosiy jarayonlarni prognozlashtirish va modellashtirish – bu o'tmishni, hozirgi zamonning rivojlanish qonuniyatlari, tendensiyalariga asoslangan holatda kelajakni oldindan ilmiy bilish va istiqboldagi rivojlanish maqsadlarini va vazifalarini aniqlashdan iborat. Prognozlash mamlakat ijtimoiy-siyosiy jarayonlarini rivojlanishida katta ahamiyatga ega. Bu fan boshqaruv yechimlarini tanlashda asos bo'lib xizmat qiladi, kelajak maqsadlariga erishish uchun hozirgi paytda ijtimoiy-siyosiy jarayonlarga ta'sir etish yo'llarini aniqlaydi.

Global o'zgarishlar va ularning o'ziga xos ta'sirini aniqlash masalalariga oid tadqiqotlar natijasida «kelajak olami», «ijtimoiy taraqqiyot», «megatendensiya», «futurologik voqelik», «sanoatlashuvdan keyingi jamiyat», «postindustrial jamiyat», «axborotlashgan jamiyat» tushunchalarining metodologik asoslariga oid bir qator konseptual g'oyalar tahlil etilgan. Shu bilan birga, hozirgi davrda dunyoda, ayniqsa rivojlangan mamlakatlarda zamonaviy tarixning asosiy tendensiyalarini bashoratlash, shu asosda bashoratning nazariy-metodologik asoslari, uning ilmiy bilishdagi o'rni, kelajakni ilmiy bilishdagi imkoniyatlari kabi masalalarga alohida e'tibor qaratilmoqda.

“Prognozlash” – ijtimoiy-iqtisodiy jarayonlarni tartibga solish jarayonining yana bir bosqichi yoki mamlakat ijtimoiy-siyosiy rivojlanish dasturini ishlab chiqishning bir qismidir. Shu bilan birga bu nisbatan mustaqil fan bo'lib, o'ziga xos bir qancha belgilari bilan farqlanadi: birinchidan, prognozlar direktiv xarakterga ega emas, ularning miqdor baholari asosan ehtimollik xarakteriga ega, ular ko'proq darajada sodir bo'lgan rivojlanish muammolarini aniqlashga va ularni yechish yo'llarini izlashga qaratilgan.

Mamlakatimizda tinchlik va barqarorlikni mustahkamlash, jamiyatning barqaror taraqqiyotini ta'minlash, barcha sohalarni rivojlantirish istiqbollari va ustuvor vazifalarini oldindan belgilash hamda kelajakni ilmiy o'rganishning kuchli mexanizmlari yaratildi. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.Mirziyoyev rahbarligida O'zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish

bo'yicha Harakatlar strategiyasi□ hamda Taraqqiyot strategiyasi ishlab chiqildi va kelajakda jamiyatni taraqqiy ettirishning ustuvor vazifalari nazariy jihatdan asoslab berildi. Darhaqiqat, shuni alohida ta'kidlash lozimki, jahon tajribasiga nazar tashlasak, biron-bir jamiyat, davlat ma'lum bir oldindan belgilanmagan maqsadlarsiz yuksak taraqqiyotga erisha olmaydi. Ijtimoiy tizimning hozirgi holatini bilish, uning faqat o'tmishini emas, balki kelajagini bilish uchun ham kalit bo'lib xizmat qiladi. Shu boisdan, ijtimoiy-siyosiy jarayonlarni prognozlash va modellashtirishni tadqiq etish hamda ilmiy-nazariy ahamiyatga ega bo'lgan xulosalarni ishlab chiqish dolzarb vazifa hisoblanadi. Zero, kelajakni bashorat qilish, o'z navbatida, hozirgi davrning maqsad va vazifasini to'g'ri belgilash uchun ham asos bo'lib xizmat qiladi.

“Ijtimoiy-siyosiy jarayonlarni prognozlash va modellashtirish” fanining predmeti – prognozlashtirish obyektining rivojlanish qonuniyatini o'tmishi asosida o'rganib, bugun bir ijtimoiy majmua va uning tarkibiy qismlari obyektiv asoslangan rivojlanish holatlari va tendensiyalarining vaqt va fazodagi miqdor va sifat darajalarini aniqlashdir.

Darslikning maqsadi – magistrlarda siyosiy bashorat qilish, va modellashtirishga nazariy va uslubiy yondashuvlar, bashoratli modellarni yaratish bo'yicha uslubiy ko'nikmalar haqida batafsil tushunchalarni shakllantirish hamda ularda ijtimoiy-siyosiy jarayonlarni o'rganish, tahlil qilish, tartibga solish, boshqarish, rejalashtirish va prognozlash asosida ijtimoiy-siyosiy munosabatlarni takomillashtirish bo'yicha xulosa va tavsiyanomalar ishlab chiqishga o'rgatishdan iborat. Shu bilan birga, yoshlarni zamonaviy fan yutuqlariga asoslangan bilimlar bilan qurollantirish hamda ularda ijtimoiy-siyosiy jarayonlarni o'rganish, tahlil qilish, tartibga solish, boshqarish, rejalashtirish va prognozlash asosida ijtimoiy-siyosiy munosabatlarni takomillashtirish bo'yicha xulosa va tavsiyanomalar ishlab chiqishga o'rgatishdan iborat.

Darslikning vazifasi - jamiyatning ijtimoiy-siyosiy rivojlanish yo'llarini real baholash, bu rivojlanishning maqbul boshqaruv yechimlarini ilmiy asoslash uchun ustuvor variantlarni aniqlashdir. Bundan tashqari, u ijtimoiy rivojlanish yo'nalishlarini miqdor va sifat jihatdan tahlil qiladi, muammolarni, yangi jarayon va holatlarni o'rganadi, ijtimoiy-siyosiy rivojlanishning ehtimoiy yo'nalishlarini belgilaydi, imkoniyatlarni baholaydi, ijtimoiy-siyosiy, iqtisodiy, ilmiy-texnik bosh yo'nalishlarni asoslaydi. Shuningdek, siyosiy bashorat qilish, va modellashtirishga nazariy va uslubiy yondashuvlar,

bashoratli modellarni yaratish bo'yicha uslubiy ko'nikmalar haqida batafsil tushunchalarni shakllantirishdir.

“Ijtimoiy-siyosiy jarayonlarni prognozlash va modellashtirish” darslikni o'rganish jarayonida talabalar kursni muvaffaqiyatli o'zlashtirish uchun zarur bo'lgan quyidagi asosiy tushunchalarni o'zlashtirishi kerak: ijtimoiy prognozlash, bashorat qilish, ijtimoiy modellashtirish, ijtimoiy model, ijtimoiy dizayn, loyiha, loyihani boshqarish, investitsiyalar, loyiha sikli, loyiha ishtirokchilar, loyiha konsepsiyasi, loyiha tahlili, biznes-reja, loyiha ofisi, loyiha marketingi, loyiha ekspertizasi, investitsiya loyihalarining samaradorligini baholash, loyihani rejalashtirish va boshqalar.

Darslikda ijtimoiy-siyosiy jarayonlarni modellashtirishning nazariy asoslari bilan birga ijtimoiy-siyosiy jarayonlarni prognozini ishlab chiqish yo'llari, prognozlashning metodologik asoslari kabilar o'z aksini topgan. Ushbu darslik talabalar, tadqiqotchilar va ijtimoiy-siyosiy jarayonlarni prognozlash sohasi bilan qiziqqan keng kitobxonlar ommasiga mo'ljallangan.